

12. Venislavskiy, F.V. (2014), *Konstitutsiyne pravo Ukrayiny v skhemakh i tablitsyakh : navch. posib.* [Constitutional law of Ukraine in charts and tables : teaching aid], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
13. Kivalov, S.V., Polyanskiy, Yu.E., Kosyuta, M.V. and Dolezhan, V.V. (2011), *Sudoustriy Ukrayiny : pidruchnik* [Judicial system of Ukraine : textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
14. Hriniuk, V.O. (2012), “Guarantees of judicial independence in criminal proceeding”, *Pravo i suspilstvo*, no. 5, pp. 131-135.

УДК 342.25 (477)

ВИБОРЧЕ ПРАВО ЯК ІНСТИТУТ МІСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКИХ МІСТАХ АВСТРИЙСЬКОЇ (АВСТРО-УГОРСЬКОЇ) ТА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЙ

Хомко Л.В., к.ю.н., ст. викладач

*Львівський державний університет внутрішніх справ,
вул. Городоцька, 26, м. Львів, Україна
khomko2011@ukr.net*

У пропонованій статті досліджуються історико-правові аспекти виборчого права в українських містах (друга половина XIX – початок XX ст.). Проаналізовано законодавство Австро-Угорської та Російської імперій, що регулювало вибори органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: виборче право, міське право, виборче законодавство, гласні, міське самоврядування, активне виборче право.

ИЗБИРАТЕЛЬНОЕ ПРАВО КАК ИНСТИТУТ ГОРОДСКОГО ПРАВА В УКРАИНСКИХ ГОРОДАХ АВСТРИЙСКОЙ (АВСТРО-ВЕНГЕРСКОЙ) И РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИЙ

Хомко Л.В.

*Львовский государственный университет внутренних дел, ул. Городецкая, 26, г. Львов, Украина
khomko2011@ukr.net*

В предлагаемой статье исследуются историко-правовые аспекты избирательного права в украинских городах (вторая половина XIX – начало XX в.). Проанализировано законодательство Австро-Венгерской и Российской империй, которое регулировало выборы органов местного самоуправления.

Ключевые слова: избирательное право, городское право, избирательное законодательство, гласные, городское самоуправление, активное избирательное право.

ELECTORAL FRANCHISE AS AN INSTITUTION OF MUNICIPAL LAW IN UKRAINIAN CITIES OF AUSTRIAN (AUSTRO-HUNGARIAN) AND RUSSIAN EMPIRES

Khomko L.V.

*Lviv state university of internal affairs, str. Horodotska, 26, Lviv, Ukraine
khomko2011@ukr.net*

The article deals with the historical and legal aspects of the electoral franchise in Ukrainian cities (the second half of the 19th – the beginning of the 20th cent.). The legislation of the Austro-Hungarian and Russian Empires regulating the election of self-government bodies is analyzed.

Chronologically municipal law of the Austrian (later Austro-Hungarian) and Russian Empires was formed in the same historical period – in the second half of the 19th century. Their economic and political conditions were comparative; they were the necessity of modernization of all spheres of life, substantial international contradictions within.

The article deals with the historical and legal analysis of the suffrage in Ukrainian cities, distinguishing common and distinctive features of the electoral legislation of the Austrian and Russian Empires.

One of the most important principles of the medieval municipal law was the electivity of self-government bodies. This principle found its place and was developed by municipal law of the Modern period. A comparative analysis of the municipal law of the Austrian (Austro-Hungarian) and Russian Empires gives grounds to confirm the formation of the suffrage as a separate institution of the municipal law.

Innovations of this institution in the Austro-Hungarian and Russian Empires concerned the active suffrage of city residents. The voters (the inhabitants of cities that had the active suffrage) were determined differently by the Austrian and Russian legislation. The constitutional acts and national laws of the Austrian, Austro-Hungarian Empire established that the right to elect representative bodies had only the members of the community, they also defined persons deprived of the suffrage. Both empires were characterized by the formation of the electoral franchise as an institution of municipal law. The suffrage as an institution of municipal law in the second half of the 19th century significantly differed from medieval legal norms regulating the election of the city authorities. However, the suffrage of the Modern period didn't provide the principles of universality, equality of elections, direct voting and the secret ballot. The electoral franchise regulated in detail various electoral procedures deprived of the influence of common law. The main electoral qualification was property or tax one. The active suffrage was not determined by the membership in the territorial community but the interest in its activity.

Differences of the suffrage are revealed in the election system, which was formed for the first time in the Russian Empire and was based on the territorial representation. The electoral legislation of the Russian Empire rejected the competitiveness of elections because it excluded canvassing. And the principle of contingency was dominated because the voters did not know their candidate before the election. The peculiarity of the suffrage as an institution of municipal law of the Austrian (Austro-Hungarian) Empire is a possibility to regulate the election relations not only by laws. At the same time the sources of the suffrage in the Russian Empire are the acts of interpretation of the City statute. Improving electoral legislation is carried out not by adopting new regulations but by interpreting the existing normative and legal acts.

Key words: suffrage, municipal law, election law, voters, municipality, active suffrage.

Хронологічно міське право Австрійської (згодом Австро-Угорської) та Російської імперій формувалося в один історичний час: у другій половині XIX ст. Зіставними були економічні та політичні умови – необхідність модернізації всіх сфер життя, істотні міжнаціональні суперечності всередині імперій, нерівномірність економічного й соціального розвитку різних частин держав. Структурними елементами міського права середини XIX – початку XX ст. є норми й інститути, які регулювали членство в міських громадах, вибори органів самоврядування, структуру та повноваження органів самоврядування тощо.

Відтак метою статті є дослідження й аналіз виборчого права в українських містах, виокремлення спільних і відмінних рис у виборчому законодавстві Австрійської й Російської імперій.

Однією з найважливіших засад середньовічного міського права була виборність органів самоврядування. Цей принцип знайшов своє місце й був розвинений міським правом Нового часу. Порівняльний аналіз міського права Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій дає підстави стверджувати про формування виборчого права як окремого інституту міського права, причому інституту, який істотно впливав на інші інститути міського права, а в Росії вважався основою міської реформи й Міського положення 1870 р. [1, с. 7].

Новачі цього інституту і в Австро-Угорській, і Російській імперіях насамперед стосувалися активного виборчого права жителів міст. Коло виборців (жителі міст, які мали активне виборче право) по-різному визначалося австрійським і російським законодавством. Конституційні акти й загальнодержавні закони Австрійської (Австро-Угорської) імперії встановлювали, що право обирати представницькі органи мають тільки члени громади, а також визначали осіб, позбавлених активного виборчого права. Конкретний склад міських виборців шляхом видання виборчих указів встановлювали крайові закони й виборчі ординації, що були складовими частинами статутів міст. Стаття XI Закону Австрійської імперії «Про основні засади організації громад» від 5 березня 1863 р. містила таку норму: «Крайовим законом регулюється порядок проведення громадою виборів свого представництва, враховуючи при цьому відповідальну зацікавленість осіб, які вчасно сплачують податки у великих розмірах» [2, с. 367]. У Російській імперії склад міських виборців був чітко визначений ст.17 Міського положення 1870 р., навколо якої точилися гострі дебати під час розробки проекту Міського положення. Дискусії точилися стосовно реалізації найважливішого принципу модерного виборчого права – загальності виборів. У другій половині XIX ст. його вважали принципом всестанових або позастанових виборів. Розроблені проекти Міського положення містили революційні як на той час норми про загальне активне виборче право мешканців міст. Як відзначає історик Д.Д. Семенов, у проекті 1864 р. Міністерство внутрішніх справ встановлювало положення, що право на участь у громадських справах, а відповідно, на звання дійсних громадян міста повинно бути визнано за всіма тими постійними жителями міста, інтереси яких більше або менше торкаються загальних міських інтересів [3, с. 42]. Проте остаточний варіант ст.17 був набагато консервативнішим, хоча за ним склад міських виборців якісно відрізнявся від того, який був встановлений за часів Катерини II. Крім того, склад міських виборців істотно змінився після Городового положення 1892 р., що дістало назву міської контрреформи.

У чинній до 1892 р. редакції ст.27 Міського положення 1870 р. надавала активне виборче право мешканцям міста, які були російськими підданими й досягли двадцятип'ятирічного віку. Відтак іноземці участі у виборах міських органів самоврядування не брали. Водночас згадана стаття не містить обмежень за національною чи релігійною ознакою. Хоча в процесі розробки й обговорення проекту Міського положення участь у виборах осіб неправославного віросповідання викликали особливо гострі дебати. Наприклад, під час обговорення Міського положення в Державній Раді виникло питання про допуск до участі у виборах міських представницьких органів євреїв. За активне виборче право для євреїв висловилися переважно представники міст, зокрема голова Одеси. Останній вважав, що іудей, «имеющий известную степень образования и фактически отделившийся от массы еврейства относительно обрядовых его особенностей <...> в сущности перестал быть евреем» [4, с. 75].

Протилежну позицію зайняв член Державної ради С. Черкаський, на думку якого, євреї «составляют отдельную религиозную национальную корпорацию, образовываясь, становятся чистыми немцами или поляками, противными русскому народу, а тому было бы слишком неосторожно подвергать русский элемент опасности подпасть под полное общественное влияние еврейства» [4, с. 75]. Загалом проблема чисельного єврейського населення стосувалася більшості українських міст, і не тільки Російської імперії. У підавстрійському Львові під час прийняття міського статуту 1870 р. дебати навколо участі юдеїв у виборах органів громади були не менш гострими. Австрійський монарх тричі не затверджував статуту міста Львова, мотивуючи це обмеженням у ньому виборчих прав євреїв. Урешті були прийняті компромісні норми щодо утворення в певних випадках адміністративно-християнської ради [2, с. 417-418].

Компромісний варіант реалізований також у ст.35 Міського положення, відповідно до якої число гласних думи, що обираються з підданих нехристиянського віросповідання, не повинно було перевищувати третини загального складу [5].

Натомість активне виборче право представників нехристиянських конфесій не обмежувалося. Обмеження у вигляді майнового цензу стало основним для жителів міст. Участь у виборах могли брати тільки особи, які володіли нерухомим майном у межах міста, яке обкладалося податками. Російські вчені вважають, що останні дві вимоги до міських виборців були виключно буржуазними. Вони відповідали принципу, за яким виборчим правом володіють тільки ті міщани, які платять податки, тобто утримують місцеву казну. Загального виборчого права в країні, яка ще не звільнилася від становості й інших феодальних рис, не могло бути за визначенням [10, с. 209].

Майновий (чи податковий як його різновид) ценз був також серед основних українських міст Австрійської (Австро-Угорської) імперії.

Порівнявши перелік міщан, які мали активне виборче право в українських містах двох імперій, знаходимо важливі відмінності. У Львові (у Чернівцях також) активне виборче право належало службовцям канцелярії монарха, держави, крайових установ або громади, тоді як в українських містах Російської імперії в силу свого службового становища правом голосу не користувалися губернатор, губернські службовці, члени губернського правління та члени місцевої поліції. Заслуговує на увагу ще одна відмінність. Серед виборців українських міст Австрійської (Австро-Угорської) імперії виділяються представники так званих вільних професій – адвокати, нотаріуси, доктори всіх факультетів, магістри хірургії й фармацевтики, головні редактори політичних і наукових часописів.

Відмінності є також у переліку осіб, позбавлених активного виборчого права. Стаття IX закону «Про основні засади організації громад» встановлював, що виборчого права позбавляються:

- а) особи, визнані винними у вчиненні злочину;
- б) особи, які вчинили злочин і перебувають під слідством до його завершення;
- в) особи, визнані винними у вчиненні злочинів, зокрема крадіжки, шахрайства, розтрата, чи які були співучасниками злочинів, передбачених ст. ст. 460, 461, 464 Карного кодексу [2, с. 366].

Міське право Російської імперії позбавляло активного виборчого права осіб, засуджених за злочини та проступки; осіб, які перебували під слідством, та осіб, позбавлених духовного сану або звання.

Порівняння кола осіб, позбавлених активного виборчого права, дозволяє виявити подібну ваду міського права обох держав. Інститут міського права не знає такої презумпції, як презумпція

невинуватості. Відтак активного виборчого права позбавлялися особи, вина яких не доведена та які перебувають під слідством і судом. Окрім того, у міському виборчому праві Російської імперії в частині позбавлення виборчого права спостерігаємо пережитки станового суспільства, оскільки стани могли позбавляти активного виборчого права.

Порівнюючи активне виборче право міщан і законодавчі зміни в його регулюванні в Австрійській (Австро-Угорській) та Російській імперіях, доходимо висновку про подібність висхідних ідей. І австрійський, і російський законодавець намагалися забезпечити такий середній рівень виборців, який дозволив би їм сформувати раціональне, діяльне й ефективне представництво.

На початках реалізація цієї ідеї краще простежується в австрійському виборчому законодавстві, яке не встановлює податкового чи майнового цензу для представників вільних професій, духовних осіб різних конфесій, професорів, учителів, культурних діячів. Практика міського самоврядування 70-80-х рр. XIX ст. змушує й російського законодавця шукати законодавчого вирішення проблем якісного складу виборців. Законодавець послідовно створював кращі умови для власників нерухомості порівняно з торгово-промисловим елементом. При цьому Міністерство внутрішніх справ і Комісія для складання проектів місцевого управління (Комісія М.С. Каханова) намагалися поставити органи самоврядування в таке становище, за якого «средний уровень деятелей возвысился бы привлечением лучших общественных сил и мог бы соответствовать своему назначению» [6, с. 11]. Для досягнення цієї мети пропонувалися різні способи: від відверто застарілих до достатньо прогресивних. Наприклад, член Комісії М.С. Каханова О.Д. Пазухін пропонував організацію міських виборчих зібрань за становим принципом, за якого вибір гласних мав дійсне значення виразу довіри з боку виборців одного з вибраних класів суспільства. Проте більшість членів Комісії М.С. Каханова відкинула цей порядок, невідповідність якого, на їх думку, була доведена тридцятирічним досвідом столиць імперії [7, с. 156].

Тривала дискусія велася щодо надання активного виборчого права квартиронаймачам. Вважалося, що факт винаймання квартири певного розміру свідчить про наявність кваліфікації, необхідної для міського виборця [7, с. 153]. Проте досягнутий громадський консенсус, реалізація якого в нормах міського права означала б значно ширшу участь у виборах органів самоврядування інтелігенції, нівелювався колізіями та прогалинами про те, що активне виборче право надавалося квартиронаймачам за умови сплати ними квартирної податку, визначеному міською думою в межах, встановлених законом. У Міському положенні 1870 р. міським думами надавалося право клопотати про встановлення збору з наймачів квартир на інших жилих приміщеннях. Проте в період до прийняття Міського положення 1892 р. з таким клопотанням звернулося декілька міст, а з «опрацьованим і обгрунтованим» – лише м. Одеса.

Однак клопотання Одеси з причини «його несвоєчасності» було залишено без розгляду [8, с. 9]. Відтак квартиронаймачі не отримали права на участь у міських виборах. Загалом це негативно вплинуло не тільки на склад міських виборців, а й на склад обраних ними органів міського самоврядування, оскільки міське право Російської імперії прямо пов'язувало активне й пасивне виборче право. Інакше кажучи, кожен мешканець міста, що мав активне виборче право, міг бути обраним до органів міського самоврядування.

Інститут виборчого міського права Австрійської (Австро-Угорської) імперії, подібно до Російської, врегулював активне виборче право жінок і юридичних осіб. У §4 Виборчої ординації для м. Львова «Реалізація права обирати» встановлено, що всі особи, яким надано право обирати, голосують особисто. Винятками із цього правила є такі: за осіб, які є недієздатними, голосують їхні законні представники; за жінку, яка перебуває в шлюбі, голосує чоловік або її представник, за незаміжніх жінок – представник; за осіб, які перебувають за межами громади в справах, доручених їм громадою, можуть голосувати їхні представники; особи, які мають нерухомість чи підприємство, які дають прибуток, якщо вони проживають у межах іншої громади, можуть уповноважити голосувати від свого імені свого представника [2, с. 409].

Міське положення 1870 р. встановлювало, що за жінок, відсутніх осіб, які досягнули віку виборця, у виборах могли брати участь їх представники. Представниками жінок могли бути їхні батьки, чоловіки, сини, зяті, рідні брати незалежно від їх відповідності майновому чи податковому цензу (ст.20 Міського положення 1870 р.). Представництво оформлялося довіреністю. Вимоги до цього документу дали змогу авторам монографії «Правова політика як наукова теорія у історико-правових дослідженнях» зробити цікаві висновки про ставлення царської влади до місцевого самоврядування. На відміну від довіреностей на участь у земських виборах міські довіреності склалися не на

гербовому, а на простому папері. Якщо підписи довіртелів не були відомі міській управі, вони повинні були засвічуватися нотаріально або в поліцейських управліннях. Важко визначити, чим керувався уряд, не зобов'язуючи складати довіреності на гербовому папері. Можливо, це бажання спростити процедуру волевиявлення. Не виключено, що це продиктовано небажанням матеріально обтяжувати виборців-міщан, які й так регулярно поповнювали казну. Можливо, ставлення імператорської влади до земських структур було більш серйозним, ніж до міського самоврядування. І влада саме так це ставлення продемонструвала [10, с. 210].

Міське право Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій було солідарне в наданні активного виборчого права юридичним особам, як державним, так і приватним. Це підтверджує роль податкового чи майнового цензу в окресленні кола виборців. Тогочасне міське право орієнтується на виборця – платника податків, незалежно від того, чи це юридична, чи фізична особа. Щоправда, у міському праві Російської імперії ця орієнтація закріплена значно чіткіше. Загалом така правова політика суттєво обмежувала коло виборців в українських містах обох імперій. У результаті кількість виборців у великих українських містах обох імперій була незначною. Наприклад, у м. Львові 1880 р. було 6 153 виборці, а в Харкові – 6 890 виборців [2, с. 178].

Поширення серед виборців абсентеїзму спричинило низький рівень легітимності міських органів самоврядування: їх обирала фактично абсолютна меншість жителів міст. Проте детальне регулювання міських виборів, нормативне ототожнення активного й пасивного виборчого права істотно вплинуло на якісний склад представницьких органів. На основі співставлення даних щодо 54 осіб, які обиралися на посади міських голів і міських старост 43 міст Лівобережної України та 1 346 гласних 39 міст між 1906–1914 рр. Д.М. Чорний встановив, що 46% керівників міст були особами з майновим цензом не менше ніж дві тисячі рублів, 35% гласних – понад 1,5 тисячі рублів. Голови дум відрізнялися від решти гласних більш високим рівнем освіти, зокрема середньої (особливо міста Чернігівщини й Полтавщини; у Харкові – не менше 60%). Більше половини міських голів і старост працювали в міських самоврядуваннях понад п'ять років, четверта частина – понад 20. За станомою приналежністю 43% міських керівників належали до міських станів (купців, почесних громадян або міщан); 35% – до дворян, 7% – до селян. Частина осіб, які не зазначали станому приналежність або вказали лише професію, була однаковою (майже 13% серед керівників, так і гласних дум) [12, с. 27]. Тенденцію до покращення якісного складу обраних простежуємо також в українських містах Австро-Угорської імперії. Особливо високим був освітній рівень серед депутатів міських рад Львова та Чернівців: чимало професорів, докторів різних наук [9, с. 314].

У другій половині XIX ст. давалася взнаки національна політика російського самодержавства, яку більшість українських учених визнають русифікаторською. І.М. Дзюба вибудовує зв'язок цієї політики з правом і містами так: «Русифікація України починалася з ліквідації залишків її державності за Петра I й Катерини II та супроводжувалася уніфікацією законодавства й адміністративного устрою, дискримінаційними заходами супроти українського ремісництва й підтримкою російської торгівельної експансії, а водночас обмеженням безпосередньої торгівлі Гетьманщини з Європою, що покляло край розвитку українських міст» [11, с. 409]. У XIX ст. політика русифікації набула характеру колонізації українських міст. У результаті царської політики, наприклад, серед міст лівобережної України українці чисельно переважали тільки в повітах і безповітових містах. У губернських центрах переважали представники інших національностей. На початку XX ст. серед мешканців більшості підросійських українських міст виявила себе національна ідентифікація. У цей період участь українців у всіх суспільних структурах (міських думах, управах, земствах, товариствах взаємного кредиту тощо) супроводжувалася спробами частини міського населення Лівобережжя закріпити за поняттям «малорос» новітній смисл і невідворотність вибору між українською й російською ідентичностями [12, с. 23-24].

На реалізацію українцями своїх виборчих прав впливала не тільки русифікаторська політика, а й правове регулювання організації виборів. На перший погляд, воно було істотним кроком уперед порівняно зі становими за своїм характером виборами міських органів середньовіччя чи раннього Нового часу. Проте воно не знало й не запроваджувало важливих принципів сучасного виборчого права, а саме загальності виборів, рівності виборців, таємності голосування. У Російській імперії ці принципи насамперед порушувала трирозрядна виборча система. Її суть полягала в утворенні в кожному місті трьох виборчих зібрань, кожне з яких обирало третину всіх гласних. Досліджуючи зміст виборчої системи, порядок формування, правовий статус, компетенцію органів міського самоврядування, міського голови, їх взаємовідносини з вищими урядовими інстанціями, посадовими

особами, Т.М. Плаксії довела, що трирозрядна виборча система була тонким і зваженим способом усунення від впливу на розвиток міст більшості міських жителів без позбавлення їх виборчого права. У результаті в містах Середньої Наддніпряниці, як і інших регіонів, переважали думки представників I та II розрядів – найбільш платоспроможних громадян міст: торгівельно-промислова буржуазія, дворяни, домовласники [13, с. 7].

Водночас інститут виборчого права в Австрійській (Австро-Угорській) імперії, більш прогресивний у визначенні кола виборців, не знав обов'язкового таємного голосування.

Наприклад, у § 18 «Усне або письмове голосування» виборчої ординації визначено, що кожному виборцеві надається право голосувати усно чи письмово. Виборець, який голосує усно, повинен перерахувати прізвища 100 осіб, які, на його думку, повинні бути депутатами ради. Виборець, який голосує письмово, повинен надати на листку прізвища 100 осіб, які, на його думку, повинні бути депутатами [2, с. 413]. Зрозуміло, що такий підхід до голосування не забезпечував його таємності. Разом із тим у нормах виборчого права реалізовано принцип гласності виборів. Параграф 16 Виборчої ординації встановлює, що вибори проходять гласно (відкрито). Перед початком голосування голова виборчої комісії роз'яснює виборцям, які зібралися, положення, що стосуються умов проведення виборів, передбачених §9, 10, 11 Виборчої ординації, роз'яснює правила щодо процедури голосування й підрахунку голосів і закликає виборців голосувати згідно з їх власним переконанням і сумлінням, незалежно від сторонньої думки, так, як цього вимагають інтереси громади [2, с. 412].

Проаналізувавши законодавство про вибори до міських органів влади Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій, можна констатувати подібне й відмінне. Для обох імперій характерне формування виборчого права як інституту міського права. Як інститут міського права виборче право другої половини XIX ст. істотно відрізнялося від середньовічних правових норм, які регулювали обрання міської влади. Однак виборче право Нового часу не передбачало принципів загальності, рівності виборів, прямого волевиявлення й таємного голосування. Виборче право детально регламентувало різноманітні виборчі процедури, позбавлені впливу звичаєвого права. Основним виборчим цензом був майновий або податковий ценз. Активне виборче право визначалося не членством у територіальній громаді, а інтересом у її діяльності. Відмінності виборчого права виявляються у виборчій системі, яка в Російській імперії була сформована вперше й базувалася на територіальному представництві. Виборче законодавство Російської імперії фактично відкидало конкурентність виборів, оскільки не передбачало передвиборчої агітації. Відтак панував принцип випадковості вибору, оскільки виборці до виборів не знали свого кандидата. Особливістю виборчого права як інституту міського права Австрійської (Австро-Угорської) імперії є можливість регулювання виборчих відносин не тільки законами. Водночас у Російській імперії джерелами виборчого права виступають акти тлумачення Міського положення 1870 р. Тобто вдосконалення виборчого законодавства здійснювалося не шляхом прийняття нових нормативно-правових актів, а завдяки тлумаченню чинних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гессен В.М. Городское самоуправление / В.М. Гессен. – СПб. : Типолиитография Н. Тродимова, 1912. – 239 с.
2. Кіселичник В.П. Львівське міське право (друга половина XIII – початок XX ст.) : монографія / В.П. Кіселичник. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 472 с.
3. Семенов Д.Д. Городское самоуправление / Д.Д. Семенов. – СПб. : Типография С.М. Проппера, 1904. – 306 с.
4. Бойко Н.А. Местное самоуправление в России во второй половине XIX – начале XX века (историко-правовое исследование) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Бойко Наталия Александровна ; Рос. гос. соц. ун-т. – М., 2006. – 158 с.
5. Полное собрание законов Российской империи : в 33-х т. – СПб. : Государственная типография, 1885-1916 – Т. I. – 585 с.
6. Журнал Высочайше утвержденной особой комиссии под председательством статс-секретаря Каханова для составления проектов местного управления. – Санкт-Петербург, 1885. – JVS18 (4 и 11 апреля). – С. 11.

7. Соловьева Е.Г. Развитие законодательства по городскому самоуправлению во второй половине XIX в. : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Соловьева Елена Геннадьевна ; Вятский государственный гуманитарный университет. – Киров, 2007. – 202 с.
8. Державний архів Одеської області. – Ф. 1149, оп. 11, спр. 38. – С. 9.
9. Кіселичник В. Міське право та самоврядування Львова (друга половина XIX – початок XX століття) : [монографія] / Василь Кіселичник. – Львів : ЛьвДУВС ; «Край», 2008 – 352 с.
10. Правовая политика как научная теория в историко-правовых исследованиях / под ред. докт. юрид. наук, докт. филос. наук, проф. О.Ю. Рыбакова. – М. : Статут, 2011. – 408 с.
11. Дзюба І.М. Нагнітання мороку : Від чорносотенців початку XX століття до українофобів початку століття XXI / І.М. Дзюба. – К. : Вид дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 503 с.
12. Чорний Д.М. Міста Лівобережжя України наприкінці XIX – на початку XX ст. : автореф. на здобуття наук. ступеня доктора істор. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Д.М. Чорний. – Харків, 2008. – 40 с.
13. Плаксієв Т.М. Міське самоврядування Середньої Наддніпрянщини в другій половині XIX – на початку XX століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Т.М. Плаксієв. – Запоріжжя, 2001. – 16 с.

REFERENCES

1. Gessen, V.M. (1912), *Horodskoe samoupravlenie* [Municipal self-government], Tipolitografiya N. Trodimova, Saint Petersburg, Russia.
2. Kiselichnik, V.P. (2011), *Lvivske miske pravo (druha polovina XIII – pochatok XX st.) : monohrafiya* [Lviv municipal law (second half of XIII – beginning of XX century) : monograph], Lviv state university of vnctrishnikh businesses, Lviv, Ukraine.
3. Semenov, D.D. (1904), *Horodskoe samoupravlenie* [Municipal self-government], Saint Petersburg, Russia.
4. Boyko, N.A. (2006), “Local self-government in Russia in the second half of XIX – early XX century (historical and legal research)”, Thesis abstract for Can. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Russian state sociological university, Moscow, Russia.
5. (1885-1916), *Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii : v 33-h t.* [Complete collection of laws of the Russian Empire : in 33 vols.], vol. I, Gosudarstvennaya tipografiya, Saint Petersburg, Russia.
6. (1885), *Zhurnal Vysochayshe utverzhdennoy osoboy komissii pod predsedatelstvom stats-sekretarya Kakhanova dlya sostavleniya proektov mestnoho upravleniya* [Journal of Imperially approved special commission under the chairmanship of State Secretary Kahanova for drafting local government provisions], JVS18 (April 4 and 11), Saint Petersburg, Russia, p. 11.
7. Soloveva, E.G. (2007), “Development of legislation on city self-government in the second half of the nineteenth century”, Thesis abstract for Can. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Viatka state humanitarian university, Kirov, Russia.
8. “Державний архів Одеської області”, F. 1149, descr. 11, bus. 38, p. 9.
9. Kiselichnik, V. (2008), *Miske pravo ta samovyaduvannya Lvova (druha polovina XIX – pochatok XX stolittya) : monohrafiya* [Lviv city law and self-governance (second half of XIX – early XX century) : monograph], Lviv state university of vnctrishnikh businesses ; Kray, Lviv, Ukraine.
10. Rybakov, O.Yu. (2011), *Pravovaya politika kak nauchnaya teoriya v istoriko-pravovykh issledovaniyakh* [Legal policy as a scientific theory in the historical and legal research], Statut, Moscow, Russia.
11. Dzyuba, I.M. (2011), *Nahnitannya moroku : Vid chornosotentsiv pochatku XX stolittya do ukrajinofobiv pochatku stolittya XXI* [Gloom mongering : from the Black Hundreds of the early XX century to Ukrainophobes of the beginning of XXI century], Вид дім «Києво-Могилянська академія», Kyiv, Ukraine.

12. Chorny, D.M. (2008), "Cities of the Left Bank Ukraine in late XIX – early XX century". Thesis abstract for Can. Sc. (History), 07.00.01, Kharkiv, Ukraine.
13. Plaksiy T.M. (2001), "City self-government of the Middle Dnieper Ukraine in the second half of XIX – early XX centuries", Thesis abstract for Can. Sc. (History), 07.00.01, Zaporizhzhya, Ukraine.

УДК 340.1: 351.746.1

ТЕОРЕТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Радовецька Л.В., ст. викладач

*Національна академія Служби безпеки України, вул. Трутенка, 22, м. Київ, Україна
Lradovetska@ukr.net*

Розглянуто забезпечення державної безпеки як напрям діяльності державних органів, основою якого є адаптація діяльнісного підходу та на його основі виокремлення притаманним цьому процесу змістовних ознак.

Ключові слова: безпека, забезпечення державної безпеки, діяльність, суб'єкти забезпечення державної безпеки.

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ КОНСТРУКЦИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Радовецкая Л.В.

*Национальная академия Службы безопасности Украины, ул. Трутенко, 22, г. Киев, Украина
Lradovetska@ukr.net*

Рассмотрено обеспечение государственной безопасности как направление деятельности государственных органов, основой которого является адаптация деятельностного подхода и на его основе выделения присущим этому процессу содержательных признаков.

Ключевые слова: безопасность, обеспечение государственной безопасности, деятельность, субъекты обеспечения государственной безопасности.

NATIONAL SECURITY THEORETICAL CONSTRUCT

Radovetska L.V.

*National academy of security service of Ukraine, str. Trutenko, 22, Kyiv, Ukraine
Lradovetska@ukr.net*

The article is devoted to one of the most pressing problems of today and painful – ensuring public safety in connection with the events of 2013-2015 years, that has acquired a new meaning for Ukraine.

The author attempts to clarify the theoretical design concept of national security as a particular model, that is the notion-forming element of which is the phenomenon of security not merely as a static phenomenon, but also as an especially dynamic. It is proved that the notion-forming other mandatory component of this concept is the category of a complex, multifaceted process. It is through the prism adaptation and active approach was an attempt to isolate the characteristics of this concept and make it possible original classification which takes into account activities in the complex.

Classification of national security as a form of social activity has given us to distinguish subjective component as being in the national security becomes dominant. It provides national security as a form of social activity and a certain angle it becomes not subjective but objective and subjective symptoms. In this interpretation, national security is to some extent dependent on its implementation entities that make up the organic unity of the system, are a kind of socially beneficial joint social activities, the effectiveness of which depends on various components, most subjects, forms and methods of activity, ability to interact. The combination of all these elements is necessary towards national security as mandatory for activities not only of the state, for which national security – a duty and a necessary condition for their existence, but also civil society, for which it is a right.

Key words: security, national security, activities, state security agents.

У 2014 р. забезпечення державної безпеки, тобто класичного напрямку діяльності будь-якої держави, для України набуло неабиякої гостроти, насамперед унаслідок реальних загроз державній безпеці: функціонування на Сході терористичних організацій ЛНР і ДНР, стан неоголошеної війни з